

ומתוצינן: לא קשיא.

כאן דכתיב "פלס מעגל רגלך" — **במצוה שאפשר לעשותה על ידי אחרים**, ולכן בה תפלס מעגל רגלך, שתעשה אתה את המצוה הגדולה, והמצוה הקטנה תיעשה על ידי אחרים.

התורה מפנינים, וכל הפצין לא ישוו בה". שראוי לבטל כל חפצין האישיים כדי ללמוד תורה.

הא חפצי שמים, שהם העיסוק במצוות — כן ישוו בה, ויש לבטל תלמוד תורה כדי לקיים מצוות.

כאן, דכתיב "אל תפלס" — **במצוה שאי אפשר לעשותה על ידי אחרים**, שאז אל תשתדל לעשות דוקא את המצוה הגדולה, אלא מצוה הבאה לידך תחילה תעשה (176).

ומאיך כתיב קרא שמשמע ממנו איפכא: "כל הפצין לא ישוו בה". ומדלא כתיב "חפצין", משמע דאפילו חפצי שמים לא ישוו בה, ולא יבטל אדם מתורה כדי לעסוק במצוה.

הדר יתבי רבי יונתן בן עמסי ורבי יהודה בן גרים וקא מיבעי להו: **כתיב "יקרה היא**

ושוב תירצו:

בדעתם לילך בשמיני, מאיזה טעם שיהיה, מכל מקום כבר אין הוכחה כלל לדינו של הנימוקי יוסף. וכן הגר"א נחלק בזה על הרמ"א. ועיין עוד בט"ז ובנקודות הכסף שהאריכו בזה.

למחרתו, אינו צריך לשוב וליפטר למחרת שנית, שהרי על דעת כן נפטר, ודוקא כשהיה בדעתו בשעת פטירתו, לילך בו ביום, ולבסוף נתעכב ולא יצא עד למחר, אז צריך לשוב וליפטר, ובאמת כשנפטרו ממנו בשמיני, לא היה בדעתם לילך עד למחרת [משום חובת לינה, וכנ"ל, הגהות הב"ח], ומה שבאו ליפטר בשמיני, אף על פי שהיה בדעתם להתעכב [וכמו שהקשה המהרש"א], טעמם, כיון שנפטרו על דעת להתעכב, לא יהיו צריכים לחזור וליפטר למחרת שנית, אלא שלבסוף נתעכבו עוד יום אחד, שהוא כ"ד תשרי, ולכן הוצרכו לחזור וליפטר בו. וכדבריו פסק הרמ"א [יו"ד רמב טז].

176. מדברי רש"י נראה שפירש, שכאשר מזדמנת לפניו מצוה שאינה יכולה ליעשות על ידי אחרים, אזי אינו יכול להניחה כדי לעשות מצוה אחרת הגדולה מזו, הואיל והיא לבדה נזדמנה עתה לפניו, אבל כשיכולה הראשונה ליעשות על ידי אחרים, יכול הוא להניחה כדי לעשות השניה. וכן מפורש בחידושי הר"ן.

וכתב החכם צבי [קן] שיש להוכיח מכאן כדעת הרדב"ז, שדן לענין אדם החבוש בבית האסורים, ונתנו לו רשות לצאת פעם אחת כדי לקיים מצוה, ועומדת לפניו עתה מצוה קלה, אולם יכול הוא לדחות יציאתו לאחר זמן כדי לקיים אז מצוה חמורה, וכתב הרדב"ז, שאין לו להחמיץ המצוה, אלא יעשה אותה המצוה שישנה עתה לפניו, אף על פי שהיא קלה יותר. ועיין עוד משנה ברורה [רעא ב ובשעה"צ ג]. ועל עיקר פירושו רש"י הקשה המהרש"א,

וכתבו הט"ז והש"ך, שודאי נזדמנה להנימוקי יוסף גירסא מוטעית, שבכל הספרים הגרסא היא "עשרים ושלשה". ובעיקר הדין הוסיף הש"ך להקשות, שלפי גירסתנו יש להוכיח ההלכה להיפך מדעת הנימוקי יוסף, שהרי בודאי היה בדעתם שלא לילך עד למחר, משום חובת לינה, ועל דעת כן נפטרו ממנו בשמיני, ואף על פי כן הוצרכו ליפטר למחרת שנית. ואפילו אם נוכל לומר, שבאמת היה

כאן, כל חפצים לא ישוו בה, במצוה שאפשר לעשותה על ידי אחרים, ולכן יניחנה למצוה להתקיים בידיהם, ולא יבטל מתלמודו לעסוק במצווה זו (177).

וכאן דכתיב "חפציך לא ישוו בה", שמשמע שחפצי שמים כן ישוו בה, ומבטל מלימודו עבור חפצי שמים – במצוה שאי אפשר לעשותה ע"י אחרים. שחייב להפסיק

המצוות קודם לתלמוד, אף על פי שיכולים הם ליעשות על ידי אחרים.

אבל בשיטה כתב בשם הראב"ד, שהחידוש הוא, שאף על פי שמצות תלמוד תורה יכולה היא להתקיים לאחר זמן, מכל מקום, מאחר שהמצוה יכולה היא ליעשות על ידי אחרים, אינו מבטל מלימודו, אלא מניח המצוה לאחרים. [ולכאורה כונתו, שאף על פי שיש עליו חובה לעסוק בתורה בכל עת, מכל מקום כשמבטל שעה אחת מתלמודו, אינו מבטל מצוה שלימה, אלא חלק מן המצוה, ועל כן אין קיים בזה הכלל שלמדנו בקידושין שם.

ולפי תירוץ הרא"ש הנ"ל, לפי האמת אין צורך לחפש טעם לדין זה, שאין התלמוד נדחה מפני מצוה שיכולה ליעשות על ידי אחרים, שהרי תלמוד תורה אינה יכולה להתקיים על ידי אחרים, וכנ"ל. אבל לתירוץ הראב"ד, יתכן לומר, שמצד הכללים של שאר המצוות, הרי הם שוים, שהתלמוד יכול להתקיים לאחר זמן, והמצוה יכולה להתקיים על ידי אחרים, ולכן יש לנו לחפש טעמים לדין זה, וכפי שיבואר בהערה הבאה].

177. הרמב"ם [ת"ת ג ג'ד] נתן בזה טעם, מפני שמצות תלמוד תורה שקולה היא כנגד כל שאר המצוות, ועל כן הוא קודם לכולם. ובשנות אליהו [פירוש הארוך פאה א א] כתב טעם נוסף לדין זה, כיון שכל תיבה ותיבה שלומד בתורה, יש בזה קיום מצוה בפני עצמה, אם כן בודאי השכל מחייב שיניח המצוה ליעשות על ידי אחרים, והוא ילמד תורה.

ממה שלמדנו בברכות [כ], שההולך לשחוט פסחו ולמול את בנו, ופגע בדרך במת מצוה, הרי הוא מחוייב ליטפל בו, אף על פי שעל ידי כן לא יוכל לעשות הפסח ביום ההוא. הרי שאף במצות פסח, שאינה נעשית על ידי אחרים, נאמר שצריך לשקול בין המצוות, ולעשות את הגדולה שביניהם.

וליישב דעת רש"י צריך לומר, שזה שהוא נטמא למת מצוה, אין הטעם מפני שמצוה זו חשובה היא ממצות עשית הפסח, אלא מדין כבוד הבריות הוא, שהתורה חסה על כבודו של מת זה, ומכח זה נדחית מצות הפסח. וכן מבואר באמת בסוגיא דברכות שם, יעוייש"ה.

אבל בתוספות הרא"ש פירש, שהנידון בגמרא הוא לענין תלמוד תורה ושאר מצוות, ובה חילקה הגמרא בין מצוה שאי אפשר לעשותה על ידי אחרים, שאז מניח הלימוד ועושה המצוה, למצוה שאפשר ליעשות על ידי אחרים, שיכול להניח המצוה לאחרים שיעשה, וכמו שנלמד לקמן בגמרא. ולקמן יבואר גם כן הטעם שנכפל דבר זה בגמרא.

והקשה הרא"ש, הרי אף בשאר מצוות הדין כן, שאם ישנם לפניו שתי מצוות, ואחת מהם יכולה ליעשות על ידי אחרים, מניח אותה, ועושה המצווה שיכולה ליעשות רק על ידו, וכמו שלמדנו בקידושין [לב א] [ומצות תלמוד תורה אינה יכולה להתקיים על ידי אחרים, שהרי כל אדם מצווה לעסוק בעצמו בתורת ה']. ותירץ, שבתלמוד תורה יש בזה חידוש נוסף, מאחר שעיקר מצות הלימוד היא כדי לקיים המצוות, ואם כן, היה מקום לומר, שלעולם קיום

מתלמודו כדי לקיים מצוה המוטלת עליו⁽¹⁷⁸⁾.

אמרו לו לבנו של רבי שמעון בר יוחי שבא לקבל ברכתם: **מאי בעית הכא?**

אמר להו, באתי לכאן משום דאמר לי אבא:

זיל גבייהו, דליברכוך!

אמרו ליה, ברכוהו שבע ברכות, בלשון משל וחדיה:

א. **יחא רעוא דתזרע ולא תחצר**, והוא הבין שלא יצמח זרעו, או שלא יזכה לקצרו.

178. תלמיד רבינו יונה [ברכות סוף פ' ב] הביא טעם דין זה מהירושלמי, כיון שהלימוד צריך להיות על מנת לקיים, והלומד ואינו מקיים, נוח לו שלא בא לעולם, על כן כשנפגשים שניהם יחד, ואין אחד מהם יכול להתקיים על ידי אחרים, אזי קיום המצוה קודם לתלמוד תורה. ועיקר דין זה, שמצוה שאינה יכולה ליעשות על ידי אחרים, מפסיקים הלימוד לצורך עשייתה, נפסק כן ברמב"ם [שם]. וכתב הכסף משנה, שמקורו הוא בירושלמי. ותמהו עליו האחרונים, שהרי מפורש הוא בסוגיתנו, ומדוע הוצרך להביא ממרחק לחמו.

ובספר ארבעה טורי אבן [ס' הליקוטים] כתב ליישב, שבאמת מסוגיתנו אין לתלמוד כלל דין זה, ולא למדנו אלא שמצוה שאי אפשר על ידי אחרים, הרי היא שוה לתלמוד תורה, וכלשון הגמרא, "הא חפצי שמים ישוּוּ בה", ואם כן שקולים הם ומה שירצה יעשה, ולכן הביא הכסף משנה מהירושלמי, שמפורש שם, שמבטל מלימודו כדי לקיים המצוה.

עוד דקדקו האחרונים מלשון הרמב"ם, שאפילו כשהיה עוסק בלימודו קודם שבאה המצוה [שאי אפשר על ידי אחרים] לידו, הרי הוא מפסיק מלימודו לקיימה.

אלא שנתקשו בזה, הרי העוסק במצוה פטור מן המצוה, ואפילו כשהתחיל לעסוק במצוה שאפשר לעשותה על ידי אחרים, ושוב נזדמן לו מצוה שאי אפשר על ידי אחרים, אינו מניח המצוה הראשונה מפני השניה, וכמו שכתב הר"ן בקדושין [לב].

ובספר קול בן לוי [ס' הליקוטים] כתב ליישב, שמצות תלמוד תורה שונה היא משאר המצוות, שבשאר המצוות כשהוא עוסק בהם, אנו דנים עליו שהוא עומד באמצע קיום המצוה, ועל כן אין לו לפסוק באמצעה, מה שאין כן בתלמוד תורה, שכל דיבור ודיבור הוא קיום מצוה בפני עצמה, על כן לעולם הוא נידון כעומד לפני עשית המצוה. ויש שרוצים לחדש לפי זה, שבדרך הלוחו לתלמוד תורה, אם יהיה נזדמן לפניו מצוה עוברת, יהיה נאמר בזה הדין דהעוסק במצוה, ולא יפסיק מהלוחו לתלמוד, כדי לעשות המצוה, שהרי כאן אין לומר שכל פסיעה ופסיעה היא מצוה בפני עצמה, הואיל ואינו עוסק בלימוד עצמו, אלא בהכשר ובהכנה למצוה. ועיין סוכה [כו א רש"י ד"ה שלוחי מצוה אגן].

והקובץ שיעורים [ב יט] יישב, שבאמת עיקר הדין שמבטלים תלמוד תורה לקיים מצוה, אין זה מגדרי דחיה, שקיום מצוה דוחה תלמוד תורה, שהרי מצות התלמוד גדולה מכולם, אלא הביאור הוא, שכשם שמותר לאדם לבטל מלימודו לצורך פרנסתו ושאר צרכי גופו [וכמו שדרשו בברכות [לה] מהפסוק "ואספת דגנך", הנהג בהם מנהג דרך ארץ], ובהכרח הגדר בזה הוא, שהתורה לא נתנה שיעור זמן מוגבל לתלמוד תורה, אלא החיוב הוא לעסוק בתורה בכל זמנו הפנוי מעשית חפציו וצרכיו, ובזמן זה שהוא עוסק בצרכיו, אינו מצווה כלל על הלימוד, וכמו כן קיום מצוה נחשב אף הוא מצרכי האדם, שהוא צורך נשמתו, ובזמן זה

ב. תעייל ולא תיפוק. והוא הבין שיביא סחורה ולא יצליח למוכרה,

ג. תיפוק ולא תעייל והבין שיוציא סחורה במקום אחר ולא יצליח להביאנה.

ד. ליחרוב ביתך, והבין שזה כפשוטו.

ה. וליתוב אושפיזך ואורחך ישבו ויגורו במקומך.

והתוס' הביאו מהירושלמי, שרבי שמעון בר יוחאי [שתורתו אומנותו, ולא היה פוסק מלימודו לשום דבר], לא היה מפסיק מלימודו לקריאת שמע, אף על פי שלשאר מצוות היה מפסיק, כסוכה ולולב, ומפרש בירושלמי הטעם, שמצות קריאת שמע ענינו הוא תלמוד תורה [שנצטוינו ללמוד פרשיות אלו בזמנים מיוחדים], ואין מפסיקין לימוד מפני לימוד אחר. אולם הגרע"ק איגר העיר, שבבבלי מפורש להיפך, שהרי במשנה בשבת [ט] למדנו, מפסיקין לקריאת שמע ואין מפסיקין לתפילה, ומבאר הגמרא [יא], כגון רבי שמעון בן יוחאי וחביריו, שהיו מפסיקין מלימודם לקיים מצות קריאת שמע, שהיא מן התורה, אבל לתפילה, שהיא מדרבנן, לא היו מפסיקין.

ותלמיד רבינו יונה שם הביא מהמכילתא, שמי שתורתו אומנותו, כרשב"י וחביריו, פטור הוא מתפילין. וביאר האור שמח [ת"ת א ב] בדעת המכילתא, שענין מצות תפילין הוא לימוד פרשיותיה, וכמו שנאמר בהם, "למען תהיה תורת ה' בפין", והרי היא כקריאת שמע לדעת הירושלמי, ועל כן גם בה שייך הכלל שאין מבטלין לימוד מפני לימוד אחר.

עוד חידש האור שמח שם, שדוקא לימוד תורה נדחית מפני מצווה שאינה עוברת, אבל שימוש תלמידי חכמים, כלומר, לימוד טעמי המשנה וסברתו, אינו נדחה מפני מצווה.

ויעויין בשו"ע הגר"ז [ת"ת קר"א א], שביאר בלשון הרמב"ם, שדוקא כשיכול לחזור ללימודו אחר עשית המצווה, אבל כשיהיה נגרם לו מהמצווה ביטול תמידי לעולם, אינו מחוייב להפסיק.

שיש לו לעשות מצוה מהמצוות, אינו מצווה כלל על תלמוד תורה, וממילא לא שייך להקשות מדין העוסק במצוה. ויעויין שם מה שביאר על פי זה דברי הרמב"ם [אישות טו ב] בענין זה. ועל דרך זה ביאר גם כן הקהלות יעקב [שבת יא].

והמחזיק ברכה [או"ח לח ד] כתב בזה שתי סברות: א. על פי מה שנתבאר לעיל, שעיקר הלימוד הוא על מנת לעשות המצוות, ועל כן לא נאמר בזה הדין דהעוסק במצוה.

ב. מאחר שמצות תלמוד תורה נוהגת היא תמיד, כנאמר "והגית בו יומם ולילה", אם כן נמצא, שיהיה פטור לעולם מקיום המצוות, שהרי לומד הוא יומם ולילה, ומשום כך לא נתחדש בזה הדין דהעוסק במצוה, מה שאין כן בשאר מצוות, שפעמים יקיים מצוה זו ופעמים את חברתה.

עוד כתב המחזיק ברכה, שדין זה שחידש הרמב"ם, שאפילו באמצע לימודו צריך לפסוק כדי לקיים מצוה עוברת, הוציא הרמב"ם מסוגיתנו, שהרי הובא בהערה 176 פירוש הרא"ש והראב"ד בסתירת הפסוקים ד"פלוס" ו"פן תפלוס", שהוא לענין תלמוד תורה וקיום מצוות, וכנראה שאף הרמב"ם פירש כן, והוקשה לו כפל הסוגיות בענין זה, ויישב הרמב"ם על כך, שדברי הגמרא לעיל נאמרו לענין תלמוד תורה וקיום מצוה שנודמנו יחד לפניו, ואילו דברי הגמרא כאן הם באופן שהיה כבר עוסק בלימודו קודם שהגיעה המצווה לידו, ובזה נאמר לנו כאן חידוש נוסף, שצריך הוא לפסוק מלימודו כדי לקיים המצווה, מאחר שאי אפשר על ידי אחרים.

ו. לבלבל פתורך — יהיה מבולבל שולחנך.

ז. ולא תחזי שתא חדתא. לא תראה את השנה החדשה.

והבין שקלוהו שלא יזכה לראות שנה הבאה.

ולכן, כי אתא, בשוכו לגבי אבוח, אמר ליה לאביו: לא מיבעי דברוכי לא בירכך, אבל אלא ציעורי ציערן.

אמר ליה אביו: מאי אמרו לך?

אמר לו: הכי והכי אמרו לי, וציטט לו כל דבריהם דלעיל.

אמר לו הנך כולהו — ברכתא נינהו! (179)

ומשל חם, וזה פתרונו:

"תזרע ולא תחצד" — תוליד בנים ולא ימותו בימך.

"תעייל ולא תיפוק" — תעייל בלתא, שדרכה לילך אל הבעל, והוא במקום אביו, ולא לימותו בנך, דליפקון, שבמיתת הבן יוצאת הכלה לשוב לבית אביה.

"תיפוק ולא תעייל" — תוליד בנתא היוצאות מביתך בנשואיהם ולא ימותו גובריהו וליהדרו לותך, אליך.

לפי שבמיתת הבעל חוזרות הנשים לאביהן, וברוכהו שינשאו ולא ישובו אליו באלמנותם.

"ליחרוב ביתך וליתוב אושפיוך" — דהאי עלמא אושפיוך, והחיא עלמא — העולם הבא הוא ביתא.

דכתיב "קרבתם בתימו לעולם". ודרשינן: אל תקרי קרבם אלא קברם. וברוכהו שלא ימות וישב בביתו הוא קברו, אלא יאריך ימים וישב כאורח בעולם הזה.

"לבלבל פתורך" בריבוי בני ובנתא המבלבלים את השולחין.

"ולא תחזי שתא חדתא" — דלא תמות אינתך שלא תמות אשתך, ולא תנסב אינתא אחריתי, ולא תצטרך לקחת אשה חדשה, ולקיים בה את המצוה לשמח את האשה החדשה בשנה הראשונה, הכתובה אצל הנושא אשה חדשה.

רבי שמעון בן חלפתא אפטר מיניה דרב.

אמר ליה רב לבריה, לבנו: זיל גביה דליברכך.

אמר ליה רבי שמעון בן חלפתא לבנו של רב: יהא רעוא יהי רצון דלא תבייש ולא תתבייש.

אתא בנו של רב גבי אבוח.

אמר ליה: מאי אמר לך בכרכתו?

אמר ליה: מילין בעלמא הוא דאמר לי. וציטט לו את הברכה.

אמר לו רב: ברכך ברכתא דברכך קודשא בריך הוא לישראל, ותנא ושנה ביה. שברכם

בעיניו, וילך אצל אביו, ויפרש לו דבריהם, ונמצא שנתברך אף מפי רבי שמעון. ובעץ יוסף

179. כתב המהרש"א, שיש מפרשים הטעם שבירכו אותו באופן זה, כדי שיהיה הדבר תמוה

בה פעמיים:

דכתיב "ואכלתם אכול ושבוע, והללתם את שם ה' אשר עשה עמכם להפליא, ולא יבושו עמי לעולם, וידעתם כי בקרב ישראל אני ואני ה' אלהיכם ואין עוד, ולא יבושו עמי לעולם" (180).

וביאור הברכה הוא, שלא יבייש אחרים כדי שלא יתבייש. [ועיין במהרש"א].

שנינו במתניתין: ועושה אשה תכשיטיה במועד.

תנו רבנן. אלו הן תכשיטי נשים: כוחלת צובעת כחול סביב עיניה לנאותן, ופוקסת מסרקת שערה (181), ומעבירה סם הנקרא סרק, על פניה, כדי שיאדימו, ונוי הוא לה.

ואיכא דאמרי, מעברת סרק [וי"ג סכין] על פניה של מטה להעביר את השער שם (182).

פירש, שאילו היו מברכים אותו בפירוש ובגלוי, היה מקום לחוש לקיטרוג המקטרגים שתהיה עינם צרה בברכה, ולכן הסתירו והעלימו ענין הברכה בצורה זו.

180. הקרן אורה האריך לבאר ענין ברכה זו, על פי מה שידוע, שעיקר ביאת הנשמה לעולם הזה הוא כדי למנוע "נהמא דכיסופא" [לחם בוש], שקודם ביאת הנשמה לעולם, אין לה זכות כלל מעצמה, וכל מה שהיא מקבלת, הרי היא מתנת חנם מהקב"ה, וזו היתה כונתם שלא יתבייש, כלומר, שיהיה מגיע לנשמתו שכר בדין, בלא בוש.

181. רש"י מפרש שהוא תיקון השיער. והתוס' הקשו עליו, ופירשו על פי הירושלמי, שהיא נוטלת בצק ועושה מהן חוטיין, ונותנת אותם על פניה, ואחר כך כשנוטלת אותם, מאדימים פניה, ועל כן אמרו בירושלמי שיש לדון בזה מצד שלש מלאכות: א. טווה. ב. צובע. ג. בונה, וכמו שלמדנו בשבת [צה], שכל תיקון הנעשה בגוף האדם, יש לדון לחיבו משום בונה. ויעויין שם בשבת, שלדעת חכמים אין בזה איסור תורה, אלא שרבנן אסרו מכח מלאכות אלו.

182. הגר"א [תקמו ה] הוכיח מכאן, שמותר לה ליטול אפילו בכלי, וכלשון הרמב"ם [יו"ט ח

כ] "בין ביד בין בכלי". עוד מבואר ברמב"ם שם, שהוא הדין שמותר לה ליטול שיער בית השחי. והגר"א שם כתב, שדוקא ממקומות אלו, אבל לגלח שער ראשה, אסור לה כמו לאיש. וכן הביא המשנ"ב [שם טז].

וכתב הריטב"א לבאר טעם ההיתר, שדברים אלו הם מצרכי גופה של האשה, ועל כן נידון זה כמלאכות הנעשות לצורך אכילה, שמותר לעשותם בלא שינוי ובטורה מרובה.

ואף על פי שחכמים אסרו התגלחת ברגל, כדי שלא יכנס לרגל כשהוא מנוול [שאם יתירו לו לגלח במועד, יבוא להשהות התגלחת לחול המועד], וכמו שנלמד לקמן [יד], מכל מקום לענין גילוח זה אין לאסור, הואיל והיא צריכה לגלח יום יום, וכן אין לחוש שתיכנס לרגל כשהיא מנוולת בהם, הואיל והיא מקפדת הרבה בדבר. ומדברי הריטב"א לקמן [יד] עולה, שהוא הדין לענין גילוח של איש, שהוא גם כן נחשב כצרכי הגוף, ולכן, מעיקר הדין היה מותר לגלח אפילו במעשה אומן, לולא הטעם הנ"ל, שלא יכנס כשהוא מנוול. ויעויין עוד ביאור הלכה תקלא ד.

[ועיין עוד בשער הציין [תקלא טו] שדקדק מדברי המגן אברהם [שם יב], שאיסור תגלחת במועד אינו אלא על שער הראש, ולא על שאר הגוף. והניח דבריו בצע"ק].

ומודה רבי יהודה בסיד שיכולה לקפלו מפניה ולהסירו במועד, ותגיע לה ממנו הנאה במועד — שטופלתו מושחתו במועד על גופה.

וטעם ההיתר, שאף על פי שמצירה היא עכשיו בעת שהסיד עליה, שמחה היא לאחר זמן. לפי שהסיד מעדן הבשר ומשיר השער. וכיון דשמחה זו היא במועד, הרי היא מותרת בצער הסיד.

ומקשינן: ומי אית ליה לרבי יהודה האי סברא שמותר להצטער במועד עכשיו בשביל שמחה שלאחר כך?

והתנן: רבי יהודה אומר: בימי אידיהם של גוים נפרעין גובים מהם את חובותיהם, מפני שמצור. שאדם המשלם חוב צר לו, ואין פורעין להם חוב היות ששמחים בזה ביום אידיהם ומודין לעבודה זרה על שזימנה להם את גביית החוב.

וחלקו עליו חכמים ואמרו לו: למה מותר לגבות ממנו ביום אידו? והרי אף על פי שמיצור עכשיו, שמח הוא לאחר זמן על כך שכבר אין לו חוב.

ורבי יהודה לא סבירא ליה האי סברא, ואם כן, היכי מתיר משום האי סברא לטפול סיד במועד.

ומתריצין: אמר רב נחמן בר יצחק: הנח

דביתחו אשתו דרב חסדא מקשטא בחול המועד באנפי כלתא, לפני אשת בנה (183).

יתיב רב הונא בר חיננא קמיה דרב חסדא, ויתיב וקאמר: לא שנו שמותר לאשה להתקשט במועד אלא ילדה, צעירה, שיש לה שמחה בקישוט היות שדרכה בכך, ומותר במועד.

אבל זקינה, לא התירו לה!

והקשה לרב חסדא על שהתיר לאשתו להתקשט על אף שיש לה כבר בן נשוי, וחשיבא זקינה, ואסורה בקישוט.

אמר ליה רב חסדא: האלוהים [לשון שבועה]!

אפילו אמך ואפילו אימא דאמך ואפילו ישישה העומדת כביכול על קברה, מותרות להתקשט במועד, לפי שצריכות לכך (184).

וכדאמרי אינשי: בת שיתין כבת שית, לקל טבלא רהטא, שרצות לקול מיני זמר שבשמחות. וכמו כן שוות הן לקישוט (185).

שנינו במתניתין: רבי יהודה אומר לא תסוד.

תניא, רבי יהודה אומר: אשה לא תסוד במועד, מפני שניוול הוא לה, שגנאי הוא לה ומצטערת בו.

שאפילו אם אין בדעתה לינשא עוד.

185. הבעל הטורים [במדבר ל יד] כתב להוכיח מכאן, שאשה שנדרה שלא לשמוע כלי שיר, נחשב נדר זה כדברים שיש בהם עינוי נפש, ויכול בעלה להפר לה נדרה. וכן נפסק בשו"ע

183. האחרונים העירו, שלכאורה אין דבר זה מורה כלל על זקנותה, ובפרט בימיהם שהיו נושאים נשים בגיל מוקדם יותר. ועיין רש"ש.

184. כתב הפרי מגדים [שם], שהיתר זה נאמר אפילו לזקנה פנויה. וכן כתב בשיטה, והוסיף,

להלכות מועד, דבולחו הלכות המועד טעם היתרן הוא מפני שמצר עכשיו ושמה לאחר זמן נינהו⁽¹⁸⁶⁾.

שהרי גם האפיה והכישול מצטער בטרחה, ומותר בהן כי שמח לאחר זמן שאוכלן במועד.

רבינא אמר תירוץ אחר לסתירה בדעת רבי יהודה: כותי לענין פרעון לעולם מוצר על שנאלץ לפרוע, ולעולם אית ליה לרבי יהודה סברת דשמח הוא לאחר זמן, בכל ענין, ולא רק בחול המועד, ורק לענין גבית חוב מכותי ביום אידו, לא מהני סברא זו.

אמר רב יהודה: בנות ישראל שהגיעו לפרקן שגדל שערן ולא הגיעו לשנים, שעדין אינן בנות י"ב שנה, ובושות בגידול שערן בטרם זמנו:

אם הן עניות, הן טופלות אותן בסיד שהוא התכשיר הזול ביותר להשיר שערן⁽¹⁸⁷⁾.

עשירות, טופלות אותן כסולת.

בנות מלכים טופלין אותן בשמן המור.

שנאמר בתמרוקי הנשים שניתנו לנשי המלך אחשורוש, "ששה חדשים בשמן המור".

ומבארינן: מאי שמן המור?

רב הונא בר חייא אמר: סטבת.

רב ירמיה בר אמי אמר: שמן זית שלא הביא בגדולו שלישי.

תניא רבי יהודה אומר: "אנפיקנון" הוא שמן זית שלא הביא בישולו שלישי.

ולמה סכין אותן את הסיד, הסולת והשמן?

לפי שמשיר את השער, ומעדן מצהיב ומצהיל את הבשר.

רב ביבי הוי ליה ברתא, טפלה כל אבר ואבר בפני עצמו, ונתייפתה כל כך עד דשקל מבעלה עבור המוהר בשבילה ארבע מאה זוזי.

הוה ההוא כותי בשיבכותיה בשכנותו דהוה ליה ברתא, ורצה לעשות בה כרב ביבי.

י"ד [רלד סב], ועיי"ש בב"י.

186. ונמצא לפי זה, לדעת החולקים על רבי יהודה, מותר לה לסוד בסיד, אפילו כשמקפלתו לאחר המועד. וביאר הקרן אורה, שלדעת חכמים, מאחר שיהיה לו שמחה מכך לאחר זמן, הרי כבר מעתה נחשב דבר זה אצלו כשמחה, ואף על פי שיש לו עתה גם צער, מכל מקום גם שמחה יש לו, ונחשב לצורך המועד. וכמו כן לענין יום אידם, אסור ליפרע ממנו, לחכמים, אפילו אם השמחה בפועל תהיה אצלו רק לאחר עבור יום האיד. ועיי'ן בריטב"א.

אבל בירושלמי מובא דעת רבי יוחנן, שאם מקפלתו לאחר המועד, לדעת הכל אסור, ולא נחלקו אלא כשמקפלתו במועד, שרבי יהודה האוסר, הולך לפי שיטתו בע"ז, שאנו מתייחסים למצב כמו שהוא עתה, ואיננו מתחשבים בעתיד. והרמב"ם [שם] פסק לאסור כשמקפלתו אחר המועד, וביאר הגר"א, שהרמב"ם סמך עצמו על הירושלמי, ופסק כחכמים.

187. הביאור הלכה [שם] מדקדק מכאן, שההיתר לסוד במועד נאמר רק לענין ילדה, שהיא בושה בשערותיה, אבל זקנה שאינה

טפלה כולה בחד זימנא, ומתה.

אמר הכותי: קטלא הרג ביכי לברתי, לבתי.

אמר רב נחמן, רק רב ביכי, כיון דשתי שיכרא הגורם לשער לגדול ולהתעבות, בעיין בנתייה זקוקות בנותיו טפלא, כדי להשיר השער, ולייפותן.

אבל אנן, דלא שתינן שיכרא — לא בעיין בנתיין בנותינו טפלא.

א-1 שנינו במתניתין: ההדיוט — תופר כדרכו.

והוינן בה: היכי דמי הדיוט, שאינו נחשב אומן, ויכול לתפור כדרכו?

אמרי דבי רבי ינאי: כל מי שאינו יכול לתחוב את המחט באריג פעמים רבות ואחר כך למשוך אותה ולהוציא כמלא מחט, שימצאו תפירות רבות בבת אחת כדרך האומנים.

מי שאינו בקי בזה לא חשיב אומן.

רבי יוסי בר חנינא אמר: הדיוט נחשב כל מי שאינו יכול לכוון את האימרא, עובי הבגד אשר בחפת בשפת חלוקן, בצווארון ובשרוול, וצריך מומחיות לעשותו, שלא יהא רחב מכאן וצר מכאן. ורק הבקי בזה חשוב אומן (188).

שנינו במתניתין: והאומן מכליב.

והוינן בה: מאי מכליב [שהוא לשון "כלב"]?

רבי יוחנן אמר: מפסיע. שאינו תופר ישר אלא מפזר את התפרים, ודומות תחיבות המחט כשיני כלב, הרחוקות אחת מחברתה.

רבה בר שמואל אמר שיני כלבתא. שאינו תופר כרגיל, שתוחב בסמוך אחת לשניה, אלא תוחב פעם למעלה ופעם למטה, ודומה לשיני הכלב בכך ששן אחת גבוהה מחברתה (189).

בושה, אסור לה לעשות כן במועד.

188. בתוספות הרא"ש ביאר, שאמנם לענין שבת, הרי הוא חייב על תפירתו, אף על פי שהוא הדיוט, יעויין שבת יא, מכל מקום לענין מועד התירו כשאינו אומן.

והרא"ש פסק להחמיר כשניהם, וכל אדם היודע להוציא מלא מחט, או שיודע לכוון האימרא בשפת חלוקן, אסור לו לתפור במועד כדרכו. וכתב הרמ"א [תקמא ה], שכל אדם יחמיר על עצמו לתפור בשינוי, והביא שם המשנה ברורה הטעם, שרוב בני אדם יודעים להוציא מלא מחט, ודינם כאומן, וכמו שכתב הרא"ש.

ובביאור הגר"א כתב לבאר דעת הרא"ש,

שאיין להקל בנידון זה כשאר ספק דרבנן, שהרי להקל בשני הדינים [כלומר, להתיר לאדם היודע להוציא מלא מחט, ולאדם היודע לכוון אימרא בשפת חלוקן] אי אפשר, שהרי ממה נפשך אחד מהם עושה איסור, ולהחמיר בדין אחד משניהם ולהקל במשנהו, גם כן אי אפשר, שאינו יכולים לתפוס מעצמנו אחד מהם ולהקל בו, ועל כן החמרנו בשניהם. וכמו שכתב הר"ן פסחים [קח].

אבל הב"י דקדק מלשון הרמב"ם, שדוקא כשיודע שניהם, להוציא מלא מחט ולכוון האימרא, אז נחשב הוא כאומן. אבל להלכה נוקטים להחמיר בזה.

189. אף בזה פסק הרא"ש להחמיר, ולהצריך